היינט 10 זייטען Radomer-Kielcer Leben" 36 (426) „Należytość pocztową uiszczono ryczałtem" IX-ער יאָהרגאַנג פרייז 25 גראָשען

Radom, dnia 9 września 1932 r.
ראדאָם, פרייטאָג ח' אלול תרצ"ב

Redakcja i Administracja
Radom, Szwarlikowska 20

Oddział w Kielcach.

אנאנסען - פרייז:
איין מילימעטער שורה: פארן טעקסט 40 גר.
. . . אין „ 60 „
. . . נאָכ'ן „ 25 „
די 1-טע און לעצטע זייט ענטהאַלטען
8 שפאַלטען
אין טעקסט 4 „

ראַדאָמער-קעלצער לעבען

אונזער טיפסטען מיטגעפיהל דריקען מיר אויס דער פאמיליע האַכמאַן
צוליב דער שווערער אבידה, וואָס האָט איהר געטראָפען אין טריהצייטיגען טוידט פון זייער מאַן און פאָטער
כלל-טהוער און וויצע-פרעזעס פון דער קהלה

בנימין האכמאן נ. ע.

זאָלען זיי זיין געטרייסט און מעהר נישט וויסען פון קיין צער.
די שכנים פון הויז לובלינער 9 און ווארשאווער 6
יונה גאָלדבערג, א. ב. פוקס, אהרן גאָלדבערג. אברהם באקמאן, סטאַניסלאַוו קוראָווי"ר, ד. טייגבוים, איטשע מאיר ראָזענבערג,
שמואל כאַנקעוויטש, יחיאל קערשענבלאַט, מאיר שניידערמאַן, נתן גאָטליב, חיים קארמאַן, מאָטיל אָפּאָטאָווסקי, משה ראפאָפּאָרט.

טיעף געריהרט פון פלוצלינגען טוידט
פון מיין **חבר** און פריינד

בנימין האכמאן נ. ע.

דריק איך אויס מיינע איניגסטע מיטגעפיהלען
די אין טרויער פערבליבענע פרוי און קינדער.

שמואל איידעלבוים.

ZNANA Z PIERWSZORZĘDNEJ JAKOŚCI SWYCH WYROBÓW
a istniejąca od roku 1826

FABRYKA SUKNA

Karol Jankowski i Syn

w BIELSKU
otworzyła SKŁAD FABRYCZNY
w RADOMIU
przy ulicy ŻEROMSKIEGO № 25

כוס תנחומין לך אחותנו
לובא גוטמאן
למות עליך

א ב י ר

צערך צערנו

מפקדה, קן ביתר ודרגא א
ברדום

ברכת מז"ט חמה ילבבית לך חברנו
משה קוזלובסקי לאריסך את העלמה **גולדה גוטמאן**
יהא צעדך זה צלח וראת עושר ואושר בחייך הבאים.
דוד פינס, פ. צוקער. ב. פריידענרייך
יעקב ויוסף קופמאן ומשה איזענבערג.

לטובת אונפערמעגל'כע עולים
— נאָך ארץ · ישראל —

טעאטער
„ראזמאַיטאשצי"

שבת דעם 10-טען ווזשעש. 1932 8³⁰ אז. אוו.
═══ אייִנציגער אויפטריט פארן אָבפאָהר נאָך אויסלאַנד ═══
פון באַוואוסטען וויאָלין ווירטואָז, סאָליסט פון ציריכער פילהארמאָניע און
═══ לאוראט פון אינטערנאַציאָנאַלען וויאָלין קאָנקורס אין ווין ═══

מעטרן ש. באַקמאַן

ביים פּאַרטעפּיאַן: **אינאַ יאָזע** — מיטגליד — פון דער ווארשאווער אָפּערע

פראָגראַם: קלאַסישע מאָדערנע און יודיש העברעאישע שאַפּונגען (דער ניגון פון בעל-שם (בלאָך) און כל-נדרי (ברוך) פראָגראַם

Niniejszym podajemy do wiadomości Sz. Rodziców
że z dniem **15 września 1932 r.**
nastąpi otwarcie

Kompletu FREBLOWSKIEGO

który będzie
prowadzony przez rutynowane siły fachowe
dla dzieci w wieku od lat 4 do 7
Oprócz pogadanek, rytmiki, gimnastyki, tańców i zabaw będą udzielane
początki nauki czytania i pisania
jak również na żądanie Sz. Rodziców języki obce (francuski i niemiecki)
CENA DOSTĘPNA
Kancelarja przy ul. **Żeromskiego 49**
przyjmuje zapisy od 10 rano do 2 p.p. i od 4 do 6 p.p.
Z poważaniem
Zofja Tencerowa i Eda Lastmanówna.

דער דראַנג פון די פּוילישע יודען צו בעזעצען זיך אויף ערד

עס גרינדען זיך פערשידענע יודישע אָרגאַניזאַציעס פאר לאַנדווירטשאַפט

(אַ בריף פון וואַרשאַ)

זייט א געוויסער צייט, בעוויייזען זיך כסדר ידיעות אין דער יודישער פּרעסע אין פּוילען, אז עס גרינדען זיך אָרגאַניזאַציעס אין פערשידענע טיילען פון'ם לאַנד, פון יודישע לאַנדווירטען און גערטנער.

אויך אין ווארשא האָט זיך מיט א צייט צוריק געגרינדעט אזאַ מין געזעלשאַפט, מיט'ן נאָמען „אכר-גנן". וועלכע האָט זיך געשטעלט פאר איהר אויפגאַבע, צו קאָלאָניזירען יודען אויף ערד, צו עפענען א יודישע אַגראָנאָמשול א. ד. גל.

די כוונות פון די דאָזיגע אָרגאַניזאַציעס זענען זיכער גוטע, ווייל פּוילען איז נאָך פאַרלויפיג א אגראר-לאַנד די צרה איז נאָר, וואָס דער גרעסטער שטח באָדען געפונט זיך אין די הענד פון די פּריצים, און די פּויערים לעבען אין דאָרף אין גרויס נויט און לעכצען אליין נאָך א שטיקעל ערד.

דערפאר איז גלייך נאָכדעם ווי פּוילען האָט זיך בעפרייט, געשטעלט געוואָרען די פראגע וועגען דורכפיהרען די אַגראר רעפאָרם אין לאַנד, כדי אַזוי ארום כאָטש עפעס צו בעפרידיגען די גרויסע נויט פון די מיליאָנען לאַנדלאָזע פּויערים.

אָבער ווען אפילו מען זאָל דורכפיהרען די אגראר-רעפאָרם ווי עס געהער צו זיין, וועט עס אויך נישט אינגאַנצען בעפרידיגען די נויט פון די באָדענלאָזע פּויערים. און דערנאָך וועט „נאָך מוזען 20 פּראָצענט פון דער פּויערישער בעפעלקערונג איבערגעהן אין שטאָדט צום האַנדעל און מלאכה", ווי עס ווייזט אָן דער בעקאַנטער פּוילישער עקאָנאָמיסט סט. גראַבסקי.

די אויסזיכטען, אַז די יודען זאָלען אין א קלענערער, אָדער גרעסער מאָס גענייסען פון דער אגראר-רעפאָרם, זענען דעריבער זעהר אילוזאָריש, בעזונדערס גיט נישט דאָס פּוילישע אגראר-רעפאָרם-געזעץ די מעגליכקייט צו גענייסען פון דער אַגראר-רעפאָרם די פּערזאָנען, וועלכע האָבען ביז איצט נישט געלעבט פון דער לאַנדווירטשאַפט.

קאָן דעריבער זיין א רייד נאָר וועגען דעם טייל בעפעלקערונג, וואָס האָט שוין פון גאַנץ לאַנג — פון פאר דער מלחמה — געלעבט פון לאַנדווירטשאַפט.

לויט דער לעצטער פאָלקס ציהלונג האָבען געלעבט פון לאַנדווירשאַפט אין פּוילען 159147 יודען אויף א בעפעלקערונג פון איבער דריי מיליאָן יודען.

דערפון זענען אָבער פאַרהאַן 611 יודישע גרויס גרונד-בעזיצער, וואָס זיי מוזען פאַרצעלירען א גאָר גרויסען שטח באָדען. די יודישע פּויערים האָבען אָבער אין אלגעמיין נישט פאַרמאָגט קיין בעדייטענדע ערד שטחים. די אגראר-רעפאָרם האָט בכן געדאַרפט נעמען אין אכט די דאָזיגע בעפעלקערונג און איהר פערטיילען די געהעריגע שטחים ערד.

געשעהען איז אָבער אַנדערש. די יודען האָבען גאָר ווייניג גענאָסען פון דער אגראר רעפאָרם. פאַרקעהרט, די טענדענץ איז געווען, צו צווינגען די יודען אויף פערשידענע אופנים פערלאָזען זייערע פריהערדיגע מקורים פון פרנסה און אוועקגעהען אין גאַנצען פון דאָרף. אינגאַנצען זענען צוגעקומען אין משך פון דער גאַנצער צייט, וואָס איז געוואָרען דורכגעפיהרט די אגראר-רעפאָרם ביז פינף הונדערט יודישע ווירטשאַפטען, אָבער אין דער צאָהל געהט שוין אויך אריין א גרויסער טייל יודישע ווירטשאַפטען וואָס האָבען בלויז פערגרעסערט זייער שטח באָדען.

ס'איז אָבער נאָך אַלץ געבליבען א גרויסער שטח יודישער באָדען, וואָס געהערט צו יודישע גרויס גרונד בעזיצער, וועלכע מוזען סיי-ווי-סיי פאַרצעלירט ווערען. און אויף אָט דעם שטח באָדען קענען געשאַפען ווערען אַ היבשע צאָהל נייע יודישע לאַנדווירטשאַפטען.

דאָס געשריי פון פּוילישען יודענטום נאָך ערד האָט זיך די לעצטע צייט זעהר און זעהר פערשטאַרקט. די טויטרען פון אַלע לענדער זענען דאָך פאַרמאַכט אויף זיבען שלעסער, און דער פּאַראַרימטער יוד, וועלכער איז ארויסגעשטויסען געוואָרען פון די פערשידענע האַנדעלס צווייגען, וועלכע האָבען זיך הונדערטער יאָהרען געפונען אין זיין האַנד, אָט דער פּאַראַרימטער יוד זוכט איצט מיט אַלע מעגליכקייטען איבערצוגעהן אויף ערד און ווערען א יודישער פּויער.

דערפאר איז אזוי גרויס די פּראָפּאַגאַנדע פון די פּוילישע יודען צו פערלייכטערען די אימיגראַציע קיין ארץ ישראל. אָבער ארץ ישראל קען ביי די איצטיגע עליה-גזירות נישט פערמינערען די גרויסע נויט פון דער יודישער בעפעלקערונג אין פּוילען.

עס איז באמת נישט צו פערשטעהען, וואָס עס טראַכטען דעריבער די פּוילישע מלוכה-מענער. עס איז דאָך נישט מעגליך, אַז זיי זאָלען נישט פערשטעהען די געפאַהר. וואָס עס בעדראָהט די גאַנצע בעפעלקערונג דורכדעם, וואָס איבער דריי מיליאָן יודען. וואָס וואוינען אין פּוילען, זענען פּראַוואָקירט געוואָרען צו שטאַרבען פאר הונגער, דער „באַציל" פון אומצופרידענהייט. וואָס האָט זיך אריינגעכאַפּט צווישען דער יודישער בעפעלקערונג אין פּוילען, לאָזט זיך שוין מערקען זעהר שטאַרק, און דער „באַציל" שטעקט דאָך שוין אָן אויך די פּוילישע מאַסען. מיט רעכט האָט דאָך דעפּ. יצחק גרינבוים אויפמערקזאַם געמאַכט אין סיים אין א עפענטליכער רעדע זיינער, אַז די יודישע יוגענד אין פּוילען ווערט אַ דאַנק דער איצטיגער עקסטערמינאַציע פּאָליטיק געטריבען אין די אָרעמס פון קאָמוניזם...

אָבער ביז די פּוילישע מלוכה-מענער וועלען עפענען די אויגען און דאָס אַלץ צוזעהן, מוזען די יודען זיך אליין העלפען, אויף וויפיל עס איז פאַרהאַן אין זייער מאַכט און דערפאר דאַרף וואָרעם בעגריסט ווערען און אונטערשטיצט ווערען יעדע ערנסטע אונטערנעהמונג, וואָס ווערט געמאַכט מצד די פערשידענע אָרגאַניזאַציעס, צו העלפען די יודען אין פּוילען זיך צו בעזעצען און גרינדען לאַנדווירטשאַפטען.

די געזעלשאַפט פון יודישע לאַנדווירטשאַפטען און גערטנער. וואָס האָט זיך מיט אַ פּאָר חדשים צוריק געגרינדעט, האָט אַ גאָר ברייט פּראָגראַם. זי האָט קודם כל פעראייניגט די צעהנער טויזענדער יודישער פאַמיליעס, וועלכע זענען שוין בעשעפטיגט ביי ערד-ארבייט פון לאַנגע יאָהרען. די געזעלשאַפט רעכענט צו עפענען אַן אַגראַר-באַנק, דורך וועלכע זי וועט קומען צו הילף די יודישע פּויערים. צו בעזאָרגען זיי מיט ביליגע קרעדיטען, זריעות. לאַנדווירטשאַפט א. אי. וו.

די געזעלשאַפט פון לאַנדווירטען האָט שוין אפילו צו איהר דיספּאָזיציע 120 מאָרג ערד, אויף וועלכע זי וועט גאָר אינגיכען עפענען א יודישע אַגראָנאָמשול.

די גרינדער פון דער געזעלשאַפט פון לאַנדווירטען און גערטנער, זענען אַ פּאָר יודישע גרויס גרונד-בעזיצער פון פּוילען און א פּאָר יודישע אַגראָנאָמען. עס פערשטעהט זיך, אַז זיי האָבען נאָך נישט די געהעריגע ערפאַהרונג, וואָס עס פאָדערט זיך פאר אזא וויכטיגער ארבייט. עס איז דעריבער א חוב פון דער יודישער געזעלשאַפט יק"א, וועלכע פאַרנעמט זיך שוין יאָהרען-לאַנג מיט קאָלאָניזאַציע-ענינים אין ארץ-ישראל ארגענטינע אַזוי אין אַנדערע מדינות, און וועלכע ארבייט אין פּוילען אויף געוויסע געביטען, אַז זי זאָל קומען צו די אויבענדערמאָהנטע יודישע געזעלשאַפטען און אָנהויבען צו פערווירקליכען כאָטש אַ טייל פון דעם פּראָגראַם, וואָס די געזעלשאַפטען האָבען זיך געשטעלט פאר זייער ציל, ווייל דער געשריי פון די פּוילישע יודען נאָך ערד, איז איצט זעהר גרויס. און אַ גרויסער פּראָצענט פון דער יודישער בעפעלקערונג אין פּוילען איז איצט געווענדעט מיט'ן פּנים צום דאָרף.

מען דאַרף דערפאר נוצען דורכלאָזען אזא מאָמענט, בפרט נאָך, אז די יודישע גרויס גרונד-בעזיצער, ווילען אליין העלפען צו שאַפען יודישע לאַנדווירטשאַפטען אויף זייערע אייגענע שטחים ערד, וועלכע זיי מוזען סיי ווי סיי פאַרצעלירען.

און ווען ס'וועט זיך דערמיט פעראינטערעסירט די יודישע געזעלשאַפט אין פּוילען און אין אויסלאַנד, וועט מען אפשר קענען ווירקען אויף דער פּוילישער רעגירונג, זי זאָל ענדערען איהר טאַקטיק לגבי די יודישע פּויערים אין פּוילען און העלפען די יודען צו בעזעצען זיך אויף אייגענער ערד.

מ. א.

די נייעסטע און שענסטע
„טאַפּעטען"
אויף צימער-טאַפּעטירונג
בעדייטענד ביליג
פער-קויפט ש. שטיינמאַן
ראדאָם, לובלינער № 21
ביטע זיך צו איבערצייגען

מ'טאר ניט טראגען קיין ברוינע העמדלעך.

פון אונזער ספעציעלען קארעספאנדענט **ז. האבער**

הלמאי זאל מען לייקענען, מיט צוויי חדשים צוריק האט מען ביים מעסע-אמט אין לייפציג נאך ניט געוואוסט, אויב עס וועט קומען א קאץ צום איצטיגען לייפציגער יריד. ווער זאל קומען? ניט פאראנען כמעט אויף דער גאנצער וועלט קיין איין לאנד, וואס זאל ניט האבען פערמאכט איהרע טויערען. מ'קען ניט אריינברענגען דאס מינדעסטע שטיקעל סחורה פונ'ם אויסלאנד אין די לענדער, וואס לאזען יא אריין אויסלענדישע סחורות, לאזען פאר די סחורות ניט בעצאהלען. ווער זאל מאכען מסחרים און וואו אהין זאל מען פערקויפען?

פונדעסטוועגען זענען פארט געקומען צום איצטיגען יריד פינף און א האלב טויזענד אויסשטעלערס, דארונטער ערך טויזענד פון אכצעהן פערשידענע אויסלענדישע מדינות. אזוי ווי עס זענען געקומען ערך פופציג טויזענד איינקויפערס פון דער גאנצער וועלט, האט דאס מעסאמט געמוזט אלעס טון אין די לעצטע וואכען, בכדי די סוחרים וואס זענען היינט זעהר אנגעלעגט און טייער, אויפצונעמען מיט גרויס פאראר, ווי ס'קומט פאר חשוב'ע געסט.

האט מען אויסגעפוצט אלע ווינקעלעך, געשייערט און גערייניגט די חדרי חדרים און חוץ טויזענדער בעטען אין צימערען, וועלכע זענען פאראנען אין די היגע האטעלען, האט מען צוגענומען איבער צעהן טויזענט צימערען און פריוואטע דירות.

ביים מעסאמט איז פאראנען א קאמיטעט, אין וועלכען ס'זיצען א גאנץ גרויסע צאהל פון בעלי-בית'טעס, וואס פערדינגען צימערען בשעת דער מעסע. דאס דאזיגע קאמיטעט געהט ארום עטליכע חדשים פאר יעדער מעסע און קוקט זיך אן אלע צימערען, וואס ווענען נאר פאראנען. יעדעס צימער ווערט איינגעטיילט און ביליגערע און טייערערע קלאסען.

לייפציגער בעלי בית'טעס ציטערען נעביך אז מ'קומט בעזוכען זייערע צימערען און פרעהען זיך אויב די קאמיסיע זאגט: טויגליך, די טויגליכע צימערען ווערען דערנאך בעשריבען מיט אלע קלייניגקייטען און ווערען פערטיילט אויף דער גאנצער וועלט. אזוי איז עס מעגליך אז למשל א כינעזער, וואס פאהרט צום לייפציגער יריד, זאל שוין זייט עטליכע וואכען פריהער וויסען ניט נור ביי וועמען ער וועט וואוינען, נור אפילו ווי אזוי זיין צימער זעהט אויס מיט אלע פרטים און וועלכע שפראכען ס'רעדט זיין בעל-הבית, אדער דאס הויז-געזונד.

דאס איצטיגע מאל האט זיך אויף דער גאנצער וועלט אנגעהויבען א סדרה: וואו נעמט מען מארקען? די בענק פון כמעט אלע אלע לענדער האבען ניט קיין אויסלענדישע וואלוטען און טארען זיי אויך ניט ארויסגעבען אהן בעוויליגונגען. דעריבער האט דאס מעסע-אמט געמוזט איינפיהרען, אז מ'האט געקענט ביי יעדען פערטרעטער, אין יעדען לאנד איינצאהלען וויפיל מ'האט געוואלט און דער פערטרעטער האט אויסגערעכענט צום קורס פון יעדען לאנד, פערקויפט מארקען וועלכע דאס מעסע-אמט האט דא אויסגעצאהלט. חוץ לזה האט יעדער פערטרעטער אין יעדען לאנד נעקענט פערקויפען קוויטאנציעס צום אמטליכען קורס און די קוויטאנציעס האט מען דא אנגענומען אין יעדער רעסטויראציע, אין יעדען האטעל, אין די קאפע-הייזער, און די רייזע-ביורעס, אויף אזא אופן האט מען אלעס בעקומען אין לייפציג אהן א מארק...

די הויפט-צרות זענען אבער געווען די היטלעראווצעס. צעהנער טויזענדער מענשען, ניט נור יודען, וואס פלעגען קומען יאר איין, יאהר אויס, צו דער מעסע, האבען מורא געהאט צו קומען, מ'האט זיך געשראקען פאר געשלעגערייען, פאר פאליטישע דעבאטעס און בכלל פאר אומרוהען.

האט מען אין לייפציג פערבאטען אנגעהויבען פיר וואכען פאר דער מעסע, ביז פיר וואכען נאך דער מעסע, טאר מען ניט טראגען קיין ברוינע העמדלעך, מ'טאר זיך ניט ווייזען ניט מיט קיין קאמוניסטישע אבצייכענס. אלע פערזאמלונגען זענען פערבאטען. בלויז ווירטשאפטליכע ארגאניזאציעס מעגען איינרופען אסיפות, אויף וועלכע ס'מעג ארומרעדען ווירטשאפטליכע ענינים, וואס זענען נוגע די מעסע. פון פאליטיק טאר מען דא ניט רעדען... זעהט מען טאקי דא קיין ברוינע העמדלעך פאר א רפואה.

יודען מיט בערד און פאות וואס דרעהען זיך דא ארום דער נארדשטראסע דערצעהלען מיר, אז אין לייפציג איז בכלל ביז איצט נישט געווען קיין האקענקרייצלערישע ארויסטרעטונגען אקעגן יודען. הלוואי נור ווייטער אזוי. די פאליציי נעמט פאר מיט אלעדליי מיטלען אויב עמיצער וויל נור אנהויבען עפיס א מחלוקה...

פון דעסטוועגען זענען ווייניג יודען געקומען, באזונדערס יודען אויס די יודישע צענטרען. עס זענען געקומען עסטרייכער, טשעכען, שווייצער, האלענדער, בעלגיער, פראנצויזען. עס פעהלען בכלל פוילישע יודען, נישטא קיין יודען אויס ליטע אדער לאטוויע, אפילו נישט אויס רומעניע.

פון דעסטוועגען זעהט מען אויף די גאסען מענשען, ממש ווי מוראשקעס. אלץ זענען אנגעטון מיט די מעשעני-בלעכליך וואס דאס מעסאמט פארקויפט, בכדי צו מעגען אריינקומען אין די

אונערהערטע האנדלונג פון א מוטער צו איהר אייגענער טאכטער.

אויף די בקשה צו געבען עטליכע זלאט אויף שבת האט די רייכע מאמע געענטפערט, אז דער זוהן יונה, וועלכער פערנעמט זיך מיט דער באנק און אויך מיט איהר „ספראווע“ איז נישטא און דעריבער זאל זי ווארטען ביז ער וועט קומען און דאן זיך ווענדען צו איהם. ווארטענדיג א האלבען טאג ביז דער א נטעליגענטער ברודער איז געקומען האט ער זי דאן ארויסגערופען אין הויז אריין און נאכאמאל איהר „אויפגעקלערט“, אז ס'איז גארנישט געבליבען; אז קיין געלד איז נישטא און נאך דעם פומין זי געלאזט שטעהען אין הויז. אריין אין באנק, פערמאכט הינטער זיך די טהיר זאגענדיג צו איהר: טהו וואס דו ווילסט.

מיט צוויי טעג שפעטער, זונטאג, איז די טאכטער נאך אמאהל ארויפגעגאנגען צו דער מוטער און מיט געוויין און טרעהרען פארגעשטעלט איהר פערצווייפעלטע לאגע; אז זי האט נישט קיין עסען פאר די קינדער און זי איז נע[illegible]נד. דערויף האט די מאמע געענטפערט: קאנסט ארויפקומען מיט די קינדער עסען, זאל זיך מיר דאכטען, אז אין שטוב איז דא נאך א אבסלוגאטשקי, וואס קאכט, נאר שלאפען קענסטו נישט ביי מיר.

א „שעהנער“ ושעסט פון א רייכע מאמע. נישטא וואס צו רעדען. א אייגענע טאכטער מיט אייניקלעך הייסט מען קומען אבעסען ווי זיי וואלטען געווען אורחים און אויף שלאפען האט זיך שוין נישט געפינען קיין בעטעל אין די רייכע סאלאנען.

נישט האבענדיג קיין אנדערען אויסוועג, האט די טאכטער בלית ברירה געמוזט צומארגענס געהן מיט איהר קליינע קינדערלעך אויף קעסט צו דער מוטער. ווען די טאכטער האט אפעלירט, אז זי האט פשוט נישט קיין כח צו שלעפען זיך יערען טאג הין און צוריק; אז זי זאל איהר ערלויבען אריינצושטעלען כאטש א אלט בעטעל אין אייגע פון די רחבות'דיגע צימערען האט די מאמע געגעבען א קאטעגארישען אבזאג: ביי מיר איז קיין האטעל נישטא.

די טאכטער, א קראנקע, א שוואכע האט אבער סוף כל סוף צונויפגעזאמעלט אזוי פיעל מוטה אז זי האט בעשלאסען: ניין, זי געהט נישט ארויס פון איהר מאמעס הויז. זי איז א גלייך קינד ווי אלע און אין דער זעלבער שטוב געבוירען און ערצויגען געווארען ווי אלע קינדער. זי איז שוין מעהר נישט אוועקגעגאנגען שלאפען ערגיץ אנדערש, נאר איינגעבעט זיך אויף בענקלעך יעדע נאכט און די צוויי קליינע קינדער געלעגט שלאפען אויף א קאנאפע.

אזוי האט זיך געצויגען דאס בענקעל געלעגער פיר וואכען צייט.

קראנק איז די פרוי געווען און ליגענדיג אזוי בסדר אויף בענקלעך איז זי נאך מעהר צעבראכען געווארען ביז זי האט זיך דערפיהלט איינמאהל זעהר שלעכט און געמוזט אנקומען צו א דאקטאר, פערשטעהט זיך אז קיין געלד אויפ'ן דאקטאר האט זי נישט געהאט און זיך געמוזט ווענדען נאך 5 זלאטעס צו דער „גוטהארציגע“ מאמ'ש, וועלכע האט אבער געוואלט אויף די 5 זל. א קוויטירונג. די טאכטער ווייסענדיג, אז די איבריגע קינדער בעקומען געלד און נאך מעהר אהן שום קוויטירונגען, האט זי אויך נישט געוואלט געבען אזעלכעס, און דער מאן האט געמוזט זיך שאפען 5 זל. און גערופען דעם דאקטאר, וועלכער האט געזאגט, אז זי נויטיגט זיך אין קוראציע און מוז זיך אונבעדינגט אויסרוהען אין א בעט. אבער צו אזא גרויסען „לוקסוס“ האט זי ווייטער נישט געקענט זיך [illegible]. די מאמעס ווארט איז הייליג און טייער. אויב זי זאגט ניין מעגען זיך וועלטען איבערקעהרען, וועט בלייבען ווי זי זאגט.

מיט צוויי טעג שפעטער האט די טאכ-

יודישע גביר'שאפט און יודישע ארימקייט

וויל מען האבן א בולט'ען בילד פון אונזער „גוטער צייט" איז גענוג אריינצוקוקן אין דער מודעות אבטיילונג פון די צייטונגען.

די דאזיגע אבטיילונג אין וועלכער ס'פלעגט זיך אמאל אפשפיגלען דער יודישער האנדעל און וואנדעל, יודישע בישעפטען און חיונה'ס, איז היינט.

מעסהייזער, איז מען נישט געקומען קויפען, קוקט מען זיך חאטש אהן די שענע אויסלאגען, וואס נעמען ממש צו די אויגען...

די פרייזען זענען דא בחצי חנם, מיר דאכט אז דייטשלאנד איז היינט דאס ביליגסטע לאנד אין דער וועלט. פאר א דאלער באקומט מען דאס שענסטע פאר שיך, לאק, ברוין אדער שווארץ. פאר צוויי מארק פארקויפט מען א זייגער, פאר וועלכען מען גיט, אייך א גאראנטיע, אז א גאנץ יאהר וועט ער געהן, אויב נישט גיבט מען אייך אן אנדערן זייגער אדער דאס געלד צוריק.

פאר פופציג פעניג בעקומט מען די שענסטע זאכען, וואס האבען מיט א האלב יאהר צוריק געקאסט צוויי ביז דריי מארק. אבער וואס קומט ארויס אז אין דייטשלאנד קען מען די פופציג פעניג אויך שווער פארדינען... וויפיל קענען זיך היינט ערלויבען אויסצוגעבען א גאנצען דאלער פאר א פאר שיך?...

נור דעריבער אין מיין צווייטען ארטיקעל.

בי וך־השם פונקט אזוי טויט, ווי טויט עס איז די פרנסה אויף דער יודישער גאס.

די דאזיגע אבטיילונג רעדט איצט קלארער און דייטליכער וועגען שווערען קריזים, ווי די בעסטע און שארפסטע ארטיקלען אין פעליטאנען.

אט איז מיט אייניגע וואכען צוריק נעמאלדען געווארען אין אינזער מודעות אבטיילונג, אז א אונטערנעמונג זוכט א ביוראליסט צו א ביוראליסטין.

האט די דאזיגע קליינע מודעה'לע פשוט אויפגערודערט די שטאט. די טיר פון דער אדמיניסטראציע האט זיך ניט פערמאכט א גאנצע וואך צייט פון בעלנים אויף דער שטעלע, הגם דער גאנצער געהאלט האט בעטראפען גראשען'ס און „געקעמפט" פאר דער שטעלע האבען יונגעלייט אונ פריילינס. וואס האבען געהאט דעם גליק צו ענדיגען גימנאזיעס, אפילו מיט מאטורעס, אפילו מיט דיפלאמען פון תאנרעלס־קורסען אפילו מיט היבשע קענטעניסען פון עטלעכע שפראכען.

און טאטעס זענען געקומען בעטען פראטעקציע, און פון די אויסגעלאשענע אויגען סיי פון די יונגע, וואס האבען געבראכט די אפערטעס, סיי פון די אלטע וואס האבען געזוכט די פראטעקציעס, האט ארויסגעקוקט דער גאנצער עלענד, די גאנצע גרויסע אויסזיבסטלאזע נויט פון דער יודישער גאס.

און אט איז דא נישט לאנג ערשינען א קליינע מודעה'לע אז מען זוכט צו קויפען א אייזערנע קאסע.

איז וויפיעל מיינט איהר אייזערנע קאסעס האבען זיך אפגערופען אין ראדאם?

אבי־ווער האט דאך אויך אין די אמאליגע גוטע צייטען ניט געהאט קיין אייזערנע קאסע; עפעס אזוינס האט דאך פערמאגט בלויז דער, וועלכער האט געהאט וואס אהין אריינצולעגען.

ווייזט זיך אבער ארויס, אז אונזער ראדאם איז, כשמעות, געווען אמאל א שטאט פון גבירים

ס'האבען זיך אויף דער קליינער מודעה'לע אפגערופען אגש היבשע עטליכע צעהנדליג אייזערנע קאסעס!

אין די דאזיגע אייזערנע קאסעס זענען אמאל געלעגען יודישע פערמעגענס. סאלידע יודישע האנדעלס־ביכער, גרויסע וועקסעל־פארטפעלען און גראבע באנקנאטען־פעקלעך.

היינט איז אין די דאזיגע אלע קאסעס פוסט און וויסט — די פערמעגענס זענען אויסגערינען געווארען, די האנדעלס־ביכער זענען אוועק אין פאקפאפיר, די וועקסלען — פראטעסטירט און די באנקנאטען־פעקלעך זענען צעפרעסען געווארען פון די אינפלאציעס, שטייערן, עגלות...

אויף דער קליינער מודעהלע האבען זיך אפגערופען היבשע עטליכע צעהנדליג יודישע אייזערנע קאסעס — א בולטער צייכען פון חורבן פון דער אמאליגער יודישער גבירערשאפט.

* * *

צי איז פארהאן עפעס א שייכות צווישען די נייע עקזעקוציע פארשריפטען מיט דער... מאדע אויף מענער און דאמען־קליידער?

אזא פראגע שטעלט מיר מיינער א בעקאנטער שניידער און ער גיט מיר גלייך אליין אויפ'ן ארט א ענטפער, אז די נייע עקזעקוציע־פארשריפטען בראנגען אריין א גאנצע רעוואלוציע אין דעם פאסאן פון די קאסטיומען און מאנטלען.

ביז איצט פלעגען די עקזעקוטארען אויסלאזען זייער בעס צו די מעבעל פון די שנייער־צאהלערס, האבען זיך געפינען אזויגע „הבה־נתחכמה ניקעס", וועלכע האבען זיך איינגעארדענט מיט מעבעל, אייגנטמויערטע אין די ווענט.

היינט, אז די עקזעקוטארען האבען בעקומען דאס רעכט צו קריכען אין די קעשענעס, וועט מען א כברה אנהויבען ניי נייען בגדים אינגאנצען אהן קעשענעס. —

אז במילא וועלען דאך קעשענעס היינט א איבריגע זאך — וואס צו לעגען אהין אין דאך סיי־ווי־סיי ניטא — צו וואס־זשע אומזיסט בלויז רייצען דעם אפעטיט פון די עקזעקוטאראטארען מהן וועט מאגען בגדים אהן קעשענעס, וועט מען זיך פערשפארען צו לאזין קיצלען דורך די עקזעקוטארען.

בגדים אהן קעשענעס, טישען אהן שופלאדען — א פיינעם פנים בעקומט אונזער ביסעל איבערגעבליבענע ארימקייט.

x.

טער בעקומען אן אטאק. אלע ברידער און שוועסטערען און די מאמע זענען געווען אין שטוב און ס'האט זיך קיינער נישט געפונען ווער ס'זאל צוגעהן צו איהר און כאטש פרעגען וואס איהר איז. איהר קליין יונגעלע איז אוועק אין קוך און מיט פאנטעמין־לשון (דאס קינד רעדט פראנצויזיש, ווייל ס'איז געבוירען אין פראנקרייך) און גענומען רופען די דיענסט אויף הילף. ווען די דיענסט האט איהר דערלאנגט א קאמפרעס האט די הערשאפט צוקער געווארפען אויף אוהר א אומ־הן און איינער פון די ברודער. א אינזשיניער, געענדיגט דעם בערלינער אוניווערזיטעט, האט די דיענסט בעזייטיגט פון פאסטען. די דיענסט איז אוועק אין פאליציי און דערצעהלט, אז מ'האט איהר געשלאגען און ארויסגעווארפען בלויז דערפאר, וואס זי האט געראטעוועט די טאכטער פון דער מאראט ווען זי האט בעקומען אנ'אטאק אויף נאל־שטיינער און איהר דערלאנגט א קאמפרעס. פאליציי האט געמאכט א פראטאקאל אויפן א נזשיניער און אבגעשיקט דעם ענין אין געריכט.

די קראנקע טאכטער האט זיך געמוזט דערנאך אויפהויבען און אומגעהן מיט די קינדער, באטש זי אליין האט זיך גאך געניטיגט אין א מענש. וואס זאל זי בעדיענען און זיך מיט איהר אומגעהען.

ווען די קינדער זענען ארום־עגאנגען כמעט בארוויס אין מ'האט אויסגעזעהן די פיסלעך דורך די געלעכערטע שיבלעך האט זיך די טאכטער געווענדעט צו איהר „גע־רייע" מאמע זי זאל איהר געבען א פאר זלאטעס צו קויפען פאר די קינדער שיך אין פאר זיך אייף א קליידעל, האט די מאמעש ווידער פערלאנגט א פאקוויטאנציע. די עוולה האט שוין נישט געקענט פערטראגען דער ברודער פון קיעלץ ה' תלוויפל צוקער און ער האט ד ע ר ו י ף רעאגירט, ער האט פראטעסטירט און געפרעגט: מה נשתנה, פאר וואס ווין די איבריגע קינדער ווען מ'גיעט זיי מעהר געלד גיבען זיי נישט און מען פערלאנגט באלד נישט אזעלבע קוויטירונגען און ביי דער דאזיגער „זינדיגער" שוועסטער יא? אויף דער מאמעשי האט דער דאזיגער פראטעסט שוין באלד געווירקט און זי האט מסכים געווען צוגעבען א פאר זלאטעס. אבער דא האט זיך אריינגעמישט א צווייטער ברודער וועלכער איז גראד געלעגען קראנק און אראבשפרינגענדיג פון בעט האט ער נישט דערלאזט דערצו אונטער הארבע רראהונגען. פערשטעהט זיך, אז די מאמישי האט געהערט דעם צווייטען זוהן נישט וועלענדיג זיך מוסר נפש זיין אויף קידוש השם פאר דער דאזיגער פערשטויסענער טאכטער, וועלכע האט נישט געהערט איהר דעה ווען זי האט זיך פערליבט מיט איהר מאן.

געזעהן, אז ביי אזא לאגע איז אונמעגליך ווייטער אזוי צו לעבען, האט די טאכטער בעשלאסען איינמאהל פאר אלע מאל צו מאהנען איהר חלק ירושה פון איהר טאטען און זאל עס ענדליך נעמען א סוף צו די ענוים קשים. זי וועט נעמען איהר חלק און זיך אוועקלאזען אין דער וועלט אריין מיט איהר מאן און קינדער און אינגאנצען פערגעסען אין איהר אמאליגער רייכער היים. זענען אבער אהע גערעכטע טענות וועניג געהערט געווארען, מ'האט איהר בסדר ערקלערט: טאכטערשי, שוועסטערשי, עס איז נישטא קיין געלד דער טאטע האט גארנישט איבערגעלאזט.

— לאמיר זשע געהן צו א דין־תורה האט זיך די עלענדע טאכטער געבעטען לאמיר זיך פערלאזען וואס דער רב וועט מאכען. אויב דער רב וועט פעסטשטעלען. אז נאך דעם טאטע איז ווירקליך גארנישט געבליבען איז פערפאלען געה איך אוועק מיט גא נישט און האב צו קיינעם קיין פרעטענזיעס. אבער אפילו אויף אזא גערעכטיגע און פשוט־קלארע טענה האט מען געענטפערט מיט פערשידענע אויסריידענישען. אז מ'וועט געהן שפעטער, מארגען, איבער־

א דרייסטע גניבה אויף 10.000 זלאָטעס

שוין א געוויסע צייט גראסירט אין ראדאָם א אומבעקאנטע שייקע נאכטגנבים און קאסע-ברעכער.

די דאָזיגע שייקע האָט א ספעציעל אויסגעארבייטען פראָגראַם ווי אזוי אויסצופיהרען איהרע גניבה'שע שטיק. קודם-כל איז נישט יעדער גניבה'לע פאר איהר א כחורה. אז רעוויקירען — זאָגט זי. — זאָל זיך לוינען. נעמט זי זיך טאקע צו גרויסע ארבייט פון וואָס מ'זאָל קענען אָבלעקן א פעט ביינדיל. היות קיין „גרויסע ארבייט" מאכט זיך נישט אלע טאָג און אויסער דעם מוז מען זיך צו א „וויכטיגע טראנזאקציע" צוגרייטען און פריהער גוט אויסשפיאָנירען — אלזאָ איז זיך די דאָזיגע שייקע נוהג צו מאכען א געוויסע הפסקה פון איין „אויסקלאפ" צום צווייטען. יעדעס מאָהל בעוויזט זי זיך א מגערעכט און ווערט פערשוואונדען. שטענדיג ווי זי שווימט קאפויער ערשיינט זי אין אַנ'אנדער געשטאלט. אמאָהל אלס איינפאכע גנבים, א צווייט מאָהל אלס איינברעכער און מען כיינט טאקע מי יודע וואָסערע „ספעציאַליסטען" ס'זענען אַראָבגעקומען פון וואַרשאָ אויף „גאסטראָלען."

נאָך א געוויסע פויזע האָט זיך די שייקע ווידער נתפלאָוס הערען.

היינטיגע וואָך, אין דער נאכט פון זונטאָג אויף מאָנטאָג האָט זי געמאכט א „שפאציער" איבער ראדאָמער הייזער און אויסגעפיהרט א „לייטיש" שטיקעל ארבייט.

אויף וואָנזקע גאס וואוינט א געוויסער אלטער ווינאָגראָדסקי. צוזאמען מיט דער וואוינונג האָט ער א געוועלב פון סטאָליארסקע מכשירים. אין יענער נאכט זענען גראָד נישט געווען די שטוב-מענשען אין דער היים און די באנדע גנבים, וויסענדיג אפנים אז דאָרט איז קיינער נישטאָ האָבען זיי אויסגענוצט דאָס דאָזיגע געלעגענהייט און בעשלאָסען צומאכען דאָרט א „נאכט ווויזיט". זיי האָבען געעפענט די טהירען פון געוועלב און דאָרטען-ארום זיך אַריינבעקומען אינוועניג אין דער וואוינונג. מיט ווייטערעס האָבען זיי געעפענט אלע שענק און ארויסגעגנב'עט גאַרדעראָבעס, ביזשוטעריע, וועש און אפילו די טישטוכער פון די טישען אַראָבגענומען.

די גניבה ווערט געשאצט אויף 10.000 זלאָטעס.

דער אויספאָרשונג'ס-אמט האָט אינטערגענומען א ענערגישע אקציע צו ענטדעקען די גנבים.

זיך אויפגעהאָנגען איז דער באַנק „גאָספּאָדאַרסטווא קראַיאָוועגאָ"

אין לאָקאל פון דער היגער „באנק גאָספאָדארסטווא קראַיאָוועגאָ" אויף פילסודסקי גאס איז היינטיגען זונטאָג בעגאַנגען זעלבסטמאָרד דער וואָזשני פון דער זעלבער באנק אנטאָני מישעוויטש.

מישעוויטש האָט זונטאָג ביינאכט געהאַלטען דיזשור אין דער באַנק. אין דער זעלבער נאכט ארום צוויי אזייגער האָט ער זיך אויפגעהאָנגען אויף די קראטעס איבער די טהיר.

אין דער פריה ווען דער סטרוזש האָט געעפענט די איינגאנגס-טהיר פון דער באַנק אויפ'ן ערשטען שטאָק, האָט ער זיך אָנגעשטויסען אויף א טוידטען קערפער, וואָס איז געהאָנגען אויף א צוגעבונדענעם שטריק איבער די קראטעס פון טהיר. ער האָט באַלד דעם שטריק איבערגעשניטען, אָבער מישעוויטש איז שוין דאַן געווען טוידט.

די סבה פון זעלבסטמאָרד איז געווען א גייסטיגע דעפרעסיע, וואָס איז ארויסגערופען געוואָרען צוליעב דער מורא פאר דער עלטער.

דער וואָזשני מישעוויטש האָט זיך שוין א לענגערע צייט ארומגעטראָגען מיט'ן געדאַנק צו בעגעהען זעלבסטמאָרד, וועגען וואָס ער האָט נישט איינמאָהל דערמאָנט אין געשפרעכען מיט זיין פאמיליע.

מישעוויטש איז געווען א לעגיאָניסט פון דער 1-טער בריגאָדע פון די פילסודסקי'שע לעגיאָניסטען, וואו ער האָט גענומען א אקטיווען אָנטייל אין פיעל קאמפען און איז געווען איינינגע מאָהל פערוואונדעט.

צו די וועלכע ווילען שטודירען אין אויסלאַנד ווי אין ווארשא.

דאָס אקאדעמישע אינפאָרמאַציאָנס ביוראָ אין ווארשא פלאץ זשעלאזנע בראמע 6 וו. 11 טעלעפאָן 68 — 235· מאכט בעקאנט, אז די איינשרייבונגען אויף דעם אקאדעמישען יאָהרגאַנג 1932|3 האָט זיך שוין אָנגעהויבען. דאָס ביוראָ ערלעדיגט איינפנאמס-שייגען אויף אלע הויכשולען אין איירָאָפּע ווי אויסער. איירָאָפּע ערטיילט אינטערנאציאָנאַלע אקאדעמישע צייגנישען (C. l. E.) ערלעדיגט הנחה ווי אויך אומזיסטע וויזעס און אזוי ווייטער.

גלייכצייטיג מאכט מען בעקאנט, אז די איינשרייבונגען אויף דעם ווארשאווער אוניווערזיטעט הויבען זיך אָן דעם 1-טען ביז דעם 15-טען סעפּטעמבער. עגזאמענס פאר די, וועלכע ווילען שטודירען מעדיצין, דענטיסטיק, פאַרמאציע, וועטערינאַריע וועלען פאָרקומען אין די צווייטע העלפט סעפּטעמבער.

אום כדי איינצושפאָרען רייזע קאָסטען קיין ווארשע ערלעדיגט דאָס ביוראָ די איינשרייבונגען אויף אלע ווארשאווער הייכשולען. דאָס ביוראָ ערטיילט אינפאָרמאַציעס, וועלכע זענען פערבינדען מיט שטודירען אין ווארשע, ווי אויך אין אויסלאַנד. אינפאָרמאַציעס ווערען ערטיילט אומזיסט שריפטליך נאָכ'ן איבערווייזען איין זלאָט פאָסטמאַרקעס.

מאָרגען אזוי לאַנג און אזוי ברייט ביז מ'האָט איהר ערקלערט קורץ און שאַרף: וואָס א דין-תורה ווען א דין-תורה, אז ס'איז נישטאָ איבער וואס; אז ס'איז לגמרי קיין ירושה נישטא.

מיט'ן דאָזיגען תירוץ האָט מען זיך פונדעסטוועגען נישט בענוגענד און די מאַמע מיט די איבריגע יורשים האָבען גענומען טראכטען עצות און תחבולות ווי אזוי אויסגעפונען א יורידיש סאָנידאָווע וועג אז מ'זאָל קאָנען די „זינדיגע" טאָכטער אינגאנצען בעזייטיגען פון איהרע ירושה-רעכט און מאכען אזוי אז מ'זאָל איהר אייף א ריפּלאָמאַטיש קינציגען אופן פאָלקאָם מעביר נחלה זיין. געטראכט און געטראכט ביז מ'איז ענדליך געפאַלען אויף אַ'המצאה, אויף א אָריגינעלען אויפטהו, וואָס איז דווקא אויסגעפיהרט געוואָרען אין יודישען חורבן-טאָג.

תשעה באב

אין דאָזיגען, היסטאָרישען טרויערטאָג ביי יודען, ס'איז געווען באלד אין די פריה, איז די הערשאַפט ... די היינטיגע שטאָנען שכמה ווען די העהנער האָבען געגעבען דעם ערשטען סיגנאַל אויף טאָג. די טאָכטער האָט געמיינט, אז דאָס הויבט מען זיך אויף אזוי פריה, ווייל ס'איז תשעה באב און מ'דארף זאָגען קינות מגילת איכה און וויינען איפ'ן חורבן בית מקדש. זי געדענקט, אז דער פרומער, חסידישער טאטע איהרער פלעגט זיך אזוי נוהג זיין, אפשר האָבען די מאַמע און איבריגע שוועסטערען—אויב נישט קיין ירושה ווי זיי זאָגען—האָבען ווייניגסטענס על כל פנים גע'ירשענט דעם טאַטענס פרומע יודישע מדות. אָבער צוקוקענדיג זיך ווייטער איז זי אביסעל ערשטוינט געבליבען. זי זעהט ווי מען פאַרעט זיך עפעס עפענט מען די קאסעס און מען טראָגט ארויס פערשידענע קאָסטבארע חפצים און אנדערע שטוב-זאכען. אביסעל שפעטער קומט זיך צונויף די גאנצע משפחה אפילו פעטערס, אלץ געהט אָנגעטוהן בגדי יום-טוב און זיצט ארום טיש אין גרויסע ערוואַרטונג. פערשטעהט נישט די טאָכטער, און זי פרעגט זיך אליין: וואָס זאָל דאָס בעדייטען? זאָל מען זיך דאָס גרייטען צו א שמחה, ווי איז עס מעגליך, ס'איז דאָך היינט תשעה באב? האָט זי אנדערש נישט פערשטאַנען, נאָר אז זי האָט א טעות. מעגליך אַז ס'איז גאָרנישט קיין תשעה באב. ס'האָט זיך איהר בלויז געדאַכטען און זי האָט זיך אליין אויך איבערגעטוהן, א קשיא אויף א מעשה אפשר קומען פרעמדע געסט, מחותנים, פאַסט דאָך גישט.

אָבער באַלד האָט זיך ארויסגעוויזען אז זי האָט קיין טעות נישט געהאט. נישט נאָר ס'איז געווען דער שטענדיגער יאָהר-יעהרליכער תשעה באָב פאר אלע יודען נאָר צו דעם אין דער דאָזיגער טרויער טאָג פערוואַנדעלט געוואָרען אין איהר אייגענעם, בעוונדערען תשעה באָב. אביסעל שפעטער אין אין שוין קלאָר געוואָרען פארוואָס מ'איז היינט אויפגעשטאַנען אזוי פריה, כעיות השחר, פארוואָס מ'האָט זיך אנגעטון אזוי נישט צו דער שטימונג פון תשעה באָב. ארום 12 בייטאָג איז געקומען דער קאָמאָרניק און ערקלערט, אז ער איז געקומען מאכען א „ספיס" פון ירושה-אינווענטאר. די מאַמע מיט די איבריגע יורשים האָבען פאָרגעשטעלט, וואָס ס'איז געבליבען נאָך ר' משה צוקער ז"ל. זיי האָבען אָנגעוויזען אויף די כלי-בית ווי טישען, שטוהלען, בילדער, שענקלען, מעהר נישט. ווען די טאָכטער האָט אויפמערקזאם געמאכט דעם קאָמאָרניק, אז די אויפגעגעבענע רשימה שטימט ווייט נישט מיט'ן אמת, ווייל די גאנצע שטאָדט שמועסט, אז פון משה צוקער ע"ה איז געבליבען א מאיאָנטעק פון מיליאָנען, האָט דער קאָמאָרניק איהר ערלויבט צו זוכען אין די שענק. ווען זי איז געגאַנגען דאָס טוהן זענען צו איהר צו צוויי ברודער, זי אָנגעכאפּט אויף א „ברידערליכען" אופן ביים האלז, נישט צו האַלזען און קושען, חלילה, אזוי, אז זי האָט זיך מיט אלע כוחות ארויסגעריסען פון זיי, צוגעלאָפען צום פענסטער און געמאכט א געוואַלד נאָך פאָליציי. גראָד איז ... איהר כאן, וואָס האָט זיך ... צו איהר שוץ. אויך דער

פראצעס וועגן 100.000 רובל קאנטריבוציע, וואס איז ארויפגעלעגט געווארן אויף דער שטאט קעלץ

רוסישער גענעראל נאוויקאוו האט געפאדערט אזא קאנטריבוציע אין יאהר 1914 ביים אויסברוך פון דער איראפעאישער קריג—קעלצער מאגיסטראט איז מחויב צו צאהלען 50 טויזענד זל. — יעצט פיהרט זיך א פראצעס געגען דער קעלצער יודישער קהלה.

מיר האבען שוין בשעתו געשריבען אין „ראדאמער-קעלצער לעבען" וועגען א פראצעס מכח הונדערט טויזענד רובל וואס איז ארויסגעלעגט געווארען אלס קאנטריבוציע אויף דער שטאדט קיעלץ

די טעג האט די ציוויל אבטיילונג פון לאדזער געריכט בעטראכט דעם פראצעס און צוגע׳פסק׳ענט לטובת דער לאדזער האנדעלס באנק א סומע פון 50 מיליאנד רובעל.

פונם בעשולדיגונגס-אקט איז צו זעהן אט-וואס:

אין יאהר 1914 בעת׳ן אויסברוך פון קריג, האבען קיין קעלץ ארייננמאשירט די פוילישע לעגיאנען. די שטאדט האט די לעגיאנען ענטוזיאסטיש אויפגענומען. איינינע טעג שפעטער איז צוריק ארייני-געקומען דאס רוסישע מיליטער אונטער דער אנפיהרונג פון גענעראל נאיוויקאוו. וועלענדיג נקמה נעמען אין דער קעלצער בעפעלקערונג פאר דער פריינדליכער בעציהונג צום פוילישען לעגיאן, האט ער ארויפגעלעגט א קאנטריבוציע אויף דער שטאדט אין דער הויך פון 100.000 רובעל. ער האט בעפוילען, אז אין דריי טעג זאל דאס געלד איהם ווערען צוגעשטעלט, אויב נישט, האט ער געדראהט צו באמבארדירען די שטאט.

דאס האט ארויסגערופען א פאניק אין שטאט, עס האבען זיך צוזאמענגענומען דער ביסקופ פון שטאדט לאנשינסקי און להבדיל, דער רב יעראזאלימסקי. עס איז בעשלאסען געווארען, אז א העלפט פון דער סומע דעקט די יודישע בעפעלקערונג און די צווייטע העלפט די קריסטליכע בעפעלקערונג. פאר די יודען וועט געבען א גאראנטיע די יודישע קהל און פאר דער קריסטליכע בעפעלקערונג וועט געבען א גאראנטיע דער מאגיסטראט. נאך דעם האט מען געבארגט ביי דער זארטיגער אפטיילונג פון דער לאדזשער האנדעלס-באנק 50.000 רובעל און די צווייטע העלפט אין דער קרעדיט געזעלשאפט. א דעלעגאציע פון רב, ביסקופ און שטאט פרעזידענט זענען אוועק אין קווארטיר פון גענעראל נאוויקאוו און איהם איבערגעגעבען דאס געלד.

נאכ׳ן קריג האט די לאדזער האנדעלס באנק אריינגעטראגען אנ׳אנקלאגע אין געריכט געגען מאגיסטראט, מאהנענדיג זיך די 50.000 רובעל אין זל. 33.333 זל. די טעג האט דאס געריכט ארויסגעטראגען דעם אורטייל, צופסק׳ענדיג 50.000 זל. א ענליכער פראצעס פיהרט זיך אויך געגען דער יודישער קהלה.

ווי בעוואוסט, געפינט זיך איצט דער גענעראל נאוויקאוו אין פוילען. ער איז דירעקטאר ביי איינעם פון די פוילישע מאגנאטען און נעמט א פענסיע פון 1000 זל. א חודש.

* * *

וואונדערט.

די מלחמה-איבערלעבענישען און אויך דאס וואס ער איז געוועזען קריעג׳ס-געפאנגענער אין אונגארען, וואו ער איז אויסגעשטאנען נויט און פיין, דאס אלץ האט איהם אריינגעפיהרט אין אזא פערצווייפלונג, אז ער האט בעקומען א נערווען-צוטרייסלונג, או נאך דעמאלט זייענדיג אין קריעג׳ס-געפאנגענשאפט האט ער געפרובט בעגעהען זעלבסט-מארד.

טראץ אבער זיין נערווען-שוואכקייט האט מישעוויטש זיך אויסגעצייכענט אלס וואזשני אין באנק און אויסגעפיהרט ווי געהעריג זיינע ריענסט-פליכטען.

דער זעלבסטמערדער איז אלט געוועזען 51 יאהר.

מוסטערהאפטע נאציאנאלע טהאט פון א יודישער הויזווירטין

אין ראדאם

ווי בעקאנט עגזיסטירט אין ראדאם אג׳אבטיילונג פון שומרישען קבוץ אין פתח-תקוה א. נ. „הסולל" אין וועלכע שטליכע צענדלינג יוגענטליכע שומרים מאכען דורך די הכשרה ביי פערשידענע ארבייטען אין די היגע פאבריקען, גרייטענדיג זיך צום שווערען פערהארוועטען לעבענס-קאמפף אלס פיאנערען פון ארץ-ישראל. לעצטענס זענען אבער זיי געשטאנען פאר דער סכנה צו בלייבען אהן א דאך איבער׳ן קאפ צוליעב דעם וואס דער בעל הבית זייערער האט צוגענומען פון זיי די דירה אויף בארקי-גורנע פאר אייגענעם געברויך. די פיהרער פון קבוץ זענען ארומגעגאנגען באזארגטע וועגען דער טרויעריגער לאגע, זיך דא און דארט משתדל געווטזען וועגען עפעס א ביליגער דירה, אבער אומעטום אהן רעזולטאט. הגם ס׳זענען פאראן פיעל פאבריקאנטען יודישע וואס דיספאנירען מיט לעדיגע לגמרי נישט בענוצטע צימערען.

אבער אט איז אומגעריכט געקומען די ישועה פון דער השובער פאמיליע מרגלית (פרוי ליבע מרגלית און זוהן) וועלכע האט פערשטאנען, אז אנשטאט שטיבען זאלען שטעהן און פוסטעווען

* * *

קאמארניק, זעהענדיג דעם סקאנדאל האט אנגעטוהן די קייט און קאטעגאריש אויפגעפאדערט די יורשים זאלען זיך פערהאלטען רוהיג. דאן האט שוין די טאכטער געמאכט א רעוויזיע, אבער מעהר ווי עטליכע רעכנונגס-ביכער האט זי נישט געפונען. די ביכער האט דער קאמארניק פער-חתמ׳עט.

די דאזיגע געשיכטע איז פערנאטירט אין א פראטאקאל ביי דער פאליציי, וואו די טאכטער מיט׳ן מאן האבען זיך געווענדעט, אויפגעבענדיג אלס עדות דעם קאמארניק. די דאזיגע „הערליכע" געשיכטע וועט זיך וואהרשיינליך אויך אבשפילען פאר׳ן געריכט און אזוי ארום וועט דאס שוין זיין דער צווייטער פראצעס אויפ׳ן באדען פון דער גבירישער ירושה.

11 ביינאכט ווען די טאכטער איז אהיימגעקימען האט זי געטראפען אלע שטובען פערשלאסען אין דער ארייננגאנג אין איהר צימער איז פערהאקט מיט נעגעל און פערשטעלט מיט א שאנק און דאס בעטעל מיט די קינדער איז געווען איבערגעשטעלט אין פשעדפאקאי. וואו עס געפינען זיך די וואנע און קלאזעט פון וועלכע ס׳איז געווען ארויבגענומען די שלעסער. די טהירען זענען געשטאנען אפען און געגעבען א ריח נחות. דאס איז געווען א נקמה דערפאר, וואס זי האט געוואגט צו מאהנען איהר חלק ירושה און געמאכט א רעוויזיע אין דער שאנק.

טרעפענדיג אזא מצב האט זי זיך געווענדעט צו איהר מאן דורכ׳ן פענסטער און איהם איבערגעגעבען פון לעצטען „נייעס". דער מאן איז דאן אוועק אין דער פאליציי, וועלכע האט גלייך אינטערוועניגדט און זיך אוועקגעשטעלט אויס׳טענה׳ען און זאגען מוסר דער „איידעלע" פאמיליע צוקער, אז ס׳איז נישט שעהן אין עס פאסט נישט ארויסצוטרעטען געגען א אייגען קינד. איין פשאדאווניק האט פשוט אפעלירט צו דער מאמעס געוויסען און זיך געבעטען רחמנות צו האבען אויף איהרע צוויי קליינע אייניקלעך. נאך צוויי שעה מאראל פרעדיגען און מוסר-זאגען האט די פאליציי נישט געהאט קיין אנדערען אויסוועג און דורך א בעפעל פעראר-דענט צוריק צושטעלען דאס בעטעל מיט די שלאפעדיגע קינדער אין פריהערדיגען צימער,

צומארגענס האט די מאמע אלס פראטעסט גענומען אלע שטוב זאכען, ווי קיך-געשיר און אפילו דאס ביסעל עסען, וואס געפינט זיך אין יעדער שטוב און דאס אלץ פערשלאסען אין דער „שפיזשארניע" און צוגענומען די שליסלען; איין זוהן אוועקגעשיקט קיין ווארשא. דער צווייטער זוהן איז געפאהרען אויף דאטשע צו דער פרוי און די מאמע מיט דער יונגסטער טאכטער זענען אוועק „גלות אבריכטען" צו איהר ברודער און די טאכטער מיט די צוויי קליינע קינדער האט מען איבערגעלאזט אויף גאט׳ס בעראט. שפעטער אין די מאמעשי אויך געפאהרען אויף דאטשע קיין גארבאטקע זיך ערהאלען פון די צרות, וואס די פערשמויסענע טאכטער האט אזוי פיל אנגעליטען און ליידט ווייטער.

דער מאן זעהענדיג דאס פערביסענע עקשנות פון זיין פרוי׳ס מאמע, שוועסטערען און ברידער, וועלכע ווילען איהם גענצליך אייעקגעשטויסען פון די ירושה-רעכט, האט זיך די געווענדעט צום פראקוראר און איהם דערצעהלט די גאנצע געשיכטע ווי אזוי מען וויל איהם מעביר נחלה זיין און ווי אזוי מען האנדעלט געגען זיין פרוי און קינדער, וועלכע זענען גלייכבערעכטיגטע יורשים ווי אלע. דער פראקוראר האט געגעבען א בעפעהל צו דער פאליציי, וועלכע האט דורכגעפיהרט א רעוויזיע ביים ברודער פון דער „רחמנות׳דיגע" מאמע אין דארט איז געפונען געווארען דער מאמעס בריליאנטען. דער פוטער פון ר׳ משה צוקער ע״ה, געלד און א אבימעל וועקסלען אין דאס אלץ איז פער-חתמ׳עט געווארען.

די רייכע „הארציגע" מאמע מיט די איבריגע יורשים זענען דערוויל אויף דאטשע און די פערלאזענע טאכטער, וועמענס איינציגער פערברעכען בעשטעהט אין דעם וואס זי האט זיך פערליבט און געהייראט מיט א אינטעליגענטען

אין גלייכער, אז אידעאליסטישע יונגע־לייט וואס גרייטען זיך צו זיין די פא־נערען פון א״י־אויפבוי זאלען האבען וואו דעם קאפ אנידערצולייגען נאכ׳ן טאג פון שווערער הארעוואניע און פרו־מרגלית צוזאמען מיט איהרע זיהן די ה״ה ירחמיאל, פנחס און משה האט אפגעגעבען די צימערען צו דער דיס־פאזיציע פון קבוץ „הסולל״ צו וואה־נען אומזיסט. אין דער היינטיגער צייט פון אכזריות׳דיגע עקסמיסיע־סקאנדאלען דארף די דאזיגע טהאט פון דער חשובער פאמיליע מרגלית געקרוינט ווערען מיט דער געהעריגער אנער־קענונג.

דער פאמיליע מרגלית (מלעטשנא 4 קומט א יישר כח.

⊚⊚⊚⊚

א דאקטאר צו זיין איז טאקע כדאי

נאר ווען איז דאס גערעדט געווארן אז מ׳איז נישט קיין אפעריסט דערביי

נישט ווייט פון ראדאם געפינט זיך דאס שטעטעל קאנסק. האט היינט דאס דאזיגע שטעדטעל שוין איינמאהל א סענסאציע. וואס א סענסאציע הייסט.

מיט איינינע טעג צוריק האט די אר־טיגע פאליציי דעמאסקירט א נפריטנים ממש געניאלען אפעריסט, א געוויסען וואלף קעיז פון לאדז.

ווער דער וואלף קעז איז, וועט איה־באלד הערען.

צוריק מיט עטליכע וואכען איז קיין קאנסק אראפגעקומען א זעהר עלעגאנ־טער יונגערמאן, וועלכער האט זיך גע־מאלדען צים פאוויאטאווען דאקטאר, פארשטעלענדיג זיך פאר איהם אלס מעדיצין־דאקטאר ליפשטאט, ספעציאליסט פון לונגען און הארץ־קראנקהייטען.

אזוי ווי ער האט געהאט אלע נויטיגע דאקומענטען האט דער פאוויאטאווער דאקטאר נישט געהאט דאגעגען ער זאל זיך בעזעצען אין קאנסק.

קורץ נאך דעם האט דר. ליפשטאט זיך געעפענט א גאבינעט און געהאט שפאר פאציענטען. בעזונדערס האט דער נייער דאקטאר גאר שטארק נושא חן געווען ביי יונגע פרויען.

אין א געוויסען זונטאג איז ד״ר ל. געווארען פערבעטען אויף א קאלאציע צו דער פאמיליע פון פאוויאטאווען דאק־טאר מארץ. ווען מ׳איז אזוי געזעסען און געגעסען, געטרונקען און זיך אזוי פיין אין קאלעגאל אונטערגעהאלטען האט ד״ר מארץ בעמערקט, אז דער ד״ר ליפשטאט ווייסט נישט די נעמען פון די פראפע־סארען אויפ׳ן ווארשאווער אוניווערזי־טעט וואו ער האט מכלומרשט שטודירט.

דאס האט שטארק פערוואונדערט דעם פאוויאטאווען דאקטאר און פון דעמאלט־אן האט ער זיך אנגעהויבען מעהר אויפמערקזאמער צו קוקען צו זיין פאך־קאלעגע.

ביים טיש האט מען ווייטער געפירט פערשידענע געשפרעכען, בעת וועלכע ס׳האט זיך אבער ארויסגעוויזען, אז דער נייער דאקטאר ל. קען צופאל נישט די ערשטע כללים אויפ׳ן געביעט פון מעדיצין.

דעם ד״ר מארץ איז דאס געווארען פעדדעכטיג און ער האט וועגען זיינע בעאבאכטונגען מודיע געווען דער פא־ליציי, וועלכע האט אויף א דעליקאטען אופ׳ן אינטערפעלירט ביים נייעם אנגע־קומענעם דאקטאר וועגען זייגע פער־זענליכע דאקומענטען. ד״ר ליפשטאט האט דאן ערקלערט, אז ער איז אין דער גיך ארויסגעפאהרען פון ווארשא, וואו ער האט די דאקומענטען איבער־געלאזט און פערגעסען מיטצונעמען. דער פאליציי איז דאס געווארען איינ־פאלענר און זי האט דעריבער דורכגע־פיהרט א רעוויזיע אין דער וואהנונג פון דאקטאר. בעת דער רעוויזיע האט זי געפונען א גאנצען פאק פערשידענע דאקומענטען, דיפלאמען, וויזיט־קארטען אויף פערשידענע נעמען און א שפא־ציעל מעדיקאמענטען און דאקטארישע אינסטרומענטען.

ווען מ׳האט דעם מכלומר׳שטען דאק־טאר ארעסטירט האט ער זיך מודה געווען, אז זיין ריכטיגער נאמען איז וואלף קעיז, שטאמט פון לאדז, וואו ער האט געענדיגט 6 קלאסען גימנאזיע און די מאטורע האט ער בעקומען אין קאמיעניעץ־פאדאלסק אין 1922.

בעת׳ן ווייטערדיגען פערהער איז מען געוואר געווארען, אז ער איז גע־ווען קארעפעטיטאר און געגעבען לעק־ציעס אין הויז פון ד״ר ליכטענבערג ביי וועמען ער האט צוגע׳גנב׳עט דעם דאקטאר־דיפלאם און דערנאך האט ער נאכגעארבייט דאקומענטען און פון 1923 יאהר אנגעהויבען פראקטיקירען אין אזשאראוו, אפטער פאוויאט.

זייט דעמאלט האט דער דאזיגער דאקטאר אונטער פערשידענע נעמען פראקטיקירט בערך 10 יאהר אין א רייהע שטעדט, וואו ער האט געהיילט אלע קראנקהייטען. ער האט זיך אויך פערנומען מיט אקושעריע און געהאט צו הילף אנ׳אקושערקע פון ווארשא.

דער „בעריהמטער" דאקטאר וואלף קעיז ליפשטאדט איז איבערגעגעבען גע־ווארען אין רשות פון דער געריכטלי־כער מאכט.

יונגערמאן, מוטשעט זיך, קיין געלד פון וואס צו ערנעהרען איהרע קינדער האט זי נישט, וואשט אליין וועש און פון צייט צו צייט בעקומט זי אטאקען און האט אפילו אויף קיין דאקטאר נישט.

נישט האבענדיג שוין וואס צו פער־שפילען און נישט האבענדיג אויך קיין צווייטע ברירה, זיצט זי איןווארט די עלענדע טאכטער, אפשר, טאמער פארט, אולי ירחם, אפשר וועט די מא־מעס הארץ פארט ווייכער ווערען און זי וועט זיך בעדענקען און דאך חשו־בה כוהן און אנערקענען זי, די טאכ־טער פאר א אייגען קינד און די צוויי קליינע אונשולדיגע קינדער פאר איהרע אייניקלעך.

דאס אלץ קומט פאר אין רייכען חסידישען הויז פון פערשטארבענעם ראדאמער גביר ר׳ משה צוקער ז״ל.

3—2

pasta do obuwia
Erdal
we wszystkich kolorach

ס׳איז באמת א גרויסע עוולה.

צו אונז אין רעדאקציע איז געקומען דער אין ראדאם גוט בעקאנטער מאשי־נען־מעכאניק ה׳ פ. גיסער און אויסגע־גאסען פאר אונז זיין ביטער הארץ.

ער האט געפרעגט א הארבע קשיא און א ריכטיגע. אויף וואס מיר אליין האבען נישט געוויסט וואס צו ענטפערן אויסער אנערקענען זיין גערעכטיגקייט.

—פאר וואס— האט ה גיסער געפרעגט— מיידען אויס יודישע פאבריקאנטען א יודישען ארבייטער און בעשעפטיגען נישט ביי זייערע ווארשטאטען קיין יו־דען? אין ראדאם איז דא פיעל יודי־שע פאבריקען, ארבייט׳ס - ווארשטאטען און ער איז איינער א יודישער מעכא־ניקער און האט גארנישט צוטוהן. ער איז פולשטענדיג ארבייטסלאז, האט נישט צו פערדינען און ליידט מאטעריעל שטארק בעת יודישע פאבריקאנטען האבען גענוג ארבייט אוועקצוגעבען און קאנען גאנץ דרייסט בעשעפטיגען דעם איינציגען יודישען מאשיניסט.

— הלמאי — פרעגט א פערביטערטער דער מעכאניק גיסער — האבען די יו־דישע פאבריקאנטען ארבייט פאר נישט יודישע מאשיניסטען און פאר א איי־גענעם ברודער, א יוד, האבען ווי גארנישט און ווילען איהם אפילו נישט קענען? צי קאסט ווען ביי מיר טייערער און צו מאך איך ערגער פאר זיי? וואו זאל איך געהען? אין די נישט־יודישע פאבריקען וועט מען דאך מיר נישט אננעמען. די קריסטליכע פאבריקאנטען בעשעפטיגען זייערע אייגענע ברידער, אבער אונזערע יודען ווי האנדלען? זיי מיידען אויס א אייגענעם. ביי צדקה. ביי פילאנטראפיע אין ביי אונז יודען א רעש; אז מ׳זאל געבען ארבייט און אז א יוד זאל זיך מפרנס זיין בכבוד מיט זיינע צעהן פינגער — דאס פערשטעהט מען נאך ביי אונז ווענין. איז דאס ריכטיג אזוי? —

מיר האבען אויסגעהערט די ריכטיגע טענות וועלכע מיר גיבען דא איבער ס׳איז באמת די גרעסטע עוולה. וואס איין יודישער מאשין־מעכאניק אין א גאנצער שטאדט זאל נישט קענען געפינען קיין ארבייט אין די יודישע פאבריקען. קעמפען מיר דאך פאר רעכט אויף ארבייט; אז מ׳זאל א יודישען אר־בייטער צולאזען אומעטום הן ביי שטאד־טישע ארבייט און אפילו אין רעגירונגס־פאבריקען, דארפען מיר דאך אליין געבען א מוסטער און אנהויבען פיי זיך די דאזיגע רעכט איינפיהרען!

יידישער אונטערנעמער עפענט
דעם געוו. קינא „שוויט" א. נ. ,,אפאללא"

ווי בעוויסט איז דער קינא „שוויט" ליקווידירט געווארען און שוין א גאנ־צען זומער ווי ער איז פערמאכט. צום הערבסט וועט דער קינא צוריק געעפענט ווערען, אבער ער וועט שוין נישט מעהר הייסען „שוויט" נאר „אפאללא". דאס איז דערפאר, וואס דעם קינא האט געדינגען דער בעקאנטער יודישער קינא־אונטער־נעמער גיעמטשיק.

דער קינא ווערט אינגאנצען אויפגע־פרישט לויט׳ן מוסטער פון די שענסטע ווארשאווער קינאס. צו דעם צוועק האט דער נייער אונטערנעמער ספעציעל אראפגעבראכט דעם ווארשאווער בעקאנ־טער ארכיטעקטאר ליכטענשטיין וועלכער לעגט אריין א שפאר שטיקעל ארבייט אז דער נייער קינא „אפאללא" זאל מאכען א רושם מיט זיין שעהנעם עסטעטישען אויסזעהן.

⊚⊚⊚⊚

נאך איין קאנצערט פון שמעון באקמאן.

די גאנצע הכנסה געהט פאר אונפערמעגליכע עולים קיין ארץ-ישראל

אונזער בן-עיר, דער בעריהמטער פידעל-קינסטלער שמעון באקמאן, טרעט אויף מיט א קאנצערט מארגען שבת צונאכט אין טעאטער „ראזמאיטאשצי".

ווער שמעון באקמאן איז — דאס איז איבעריג צו זאגען. זיין נאמען איז גענוג פאפולער און ער נויטיגט זיך נישט יעצט אין קיין בעזונדערע רעקלאמע. נישט נאר ראדאם ווייסט, וואס פאר א קינסטלער זי האט ארויסגעגעבען, אויך די ברייטע און די גרעסטע צענטרען פון איירפא האבען אנערקענט זיין טאלאנט און איהם געקרוינט אלס ווירטואז. אויף די גרעסטע מוזיק-קאנקורסען האט שמעון באקמאן געשלאגען רעקארד און פערנומען דאס ערשטע ארט צווישען דער פלעיאדע נייע קינסטלער.

ס'איז ממש א שטאלץ פאר אונזער שטאדט, וועלכע האט זיך א דאנק איהם קונה שם געווען אויף דער גאנצער וועלט. שטענדיג און אומעטום וואו שמעון באקמאן טרעט ארויס מיט זיין פידעלע, פון וועלכער ער כשופ'ט ארויס הערליכע, מתיקות'דיגע טענער; איבעראל וואו ער האלט אן א נצחון, שטייגענדיג אלץ העכער אייף דער לייטער פון קינסטלערישער זשעני און די טעלעגראפען-דראהטען צוטראגען זיין רוהם אויף ווייט און ברייט, לאזען זיי אויך אין איין וועגס הערען די היימאט'ס-שטאדט פון וואנען שמעון באקמאן שטאמט און אזוי-ארום ווערט אויך דער נאמען פון אונזער שטאדט ראדאם דערמאנט און בעוואוסט אויף גאר דער וועלט.

נישט קוקענדיג דערויף, וואס שמעון באקמאן האט אזוי עולה לגדולה געווען פערגעסט ער ניט אין זיין געבורט-שטאט. אדרבא. אלס מוזיקאלישער טרוימער איז ער שטארק סענטימענטאל געשטימט צו ראדאם, אלס דאס ארט, וואו זיין וויגעלע איז געשטאנען און וואו ער האט זיך אויסגעהארעוועט און פערבראכט זיין יוגענד. יאהר-יעהרליך קומט ער אין זיין היימאט-שטאדט און פאר'ן אבפאהרען צוריק קיין אויסלאנד אויף זיין מוזיקאלישע קאטעדרע, האט ער שוין א טראדיציע צו געבען קאנצערט און דורך זיין הארציג פידעלע זיך געזעגנען מיט זיין שטאדט, וואו אלץ איז איהם היימיש און אזוי נאהענט בעקאנט.

אויך היי-יאהר איז שמעון באקמאן געקומען ווי שטענדיג קיין ראדאם און פאר'ן אבפאהרען קיין ציריך, וואו ער איז לעצטענס סאליסט אין דער דארטיגער פילהארמאניע, טרעט ער ווידער אויף, אויף זיין טראדיציאנעלען קאנצערט.

אונזער ראדאם וואס צייכענט זיך אויס מיט לאקאל-פאטריאטיזם וועט געוויס קומען מאסענווייז אויפ'ן קאנצערט פון אונזער גרויסען קינסטלער בפרט נאך, ווען מען נעמט אין אכט, אז די גאנצע הכנסה געהט אויף אזא אידעאלען און ערהויבענעם צוועק ווי פאר אונפערמעגליכע עולים קיין ארץ-ישראל.

אידא קאמינסקא אין ראדאם.

היינט ביינאכט ווערט אויפגעפיהרט אין טעאטער „ראזמאיטאשטשי" א נייע און אריגינעלע טעאטער-זאך, וואס הייסט „מיר פרויען"

אלס די הויפט-העלדען אין דעם דאזיגען טעאטער-שטיק טרעט ארויס די בעריהמטע יודישע ארטיסטען אירא קאמינסקא.

אין „מיר פרויען" שפיגעלט זיך אן דאס לעבען פון דער מאדערנער פרוי איהר קאמף פאר עגזיסטענץ און סאציאלער גלייכהייט אין איהר צוזאמענלעבען נאך דער הייראט.

„מיר פרויען" איז געשפילט געווארען מיט גרויס ערפאלג אין בעוואוסטען ווארשאווער טעאטער „אטענעאום". אויך אירא קאמינסקא האט די נייע טעאטער זאך געשפילט אין ווארשא א לענגערע צייט, ארויסרופענדיג ביים ברייטען טעאטער-פובליקום ענטציקונג הן פאר איהר ארטיסטיש-קינסטלערישע אויפפיהרונג און אויך פאר'ן נייעם, מאדערנעם אינהאלט.

צוזאמען מיט אידא קאמינסקא שפילט מיט די בעוויסטע דראמאטישע ארטיסטען פון דער ווילנער טרופע פר. רחל האלצער.

צוליב דער שפאנענדער און אינהאלטסרייכער אקציע פון שטיק וואס ווערט אויסגעפיהרט פון אזעלכע פאפולערע און בעריהמטע יודישע ארטיסטענס איז כדאי צוגעהן זעהן דאס נייע מאדערנע שטיק „מיר פרויען"

די רבי'שע חתונה איז ראדאם

דער רבי ר' משה'לע האט חתונה געמאכט א טאכטער.

ער האט זיך משדך געווען פון גאליציען, מיט'ן טארנאפאלער רבי'ן ר' מאיר רוקח, וועלכער איז א אייניקעל פון בעלזער הויף.

די חתונה איז פארגעקומען נעכטען מיטוואך אין לאקאל פון האנדווערקער-קלוב.

באלד ווי נאר ס'איז געווארען פינסטערליך האבען זיך הונדערטער מענשען פערזאמעלט אויפ'ן וואהל ארום דעם הויז פון קלוב אויס נייגעריגקייט צו זעהן די רבי'ישע געסט. זיי זענען געשטאנען דארט כמעט א גאנצע נאכט.

ווען מ'האט געפיהרט די כלה אויף דער סאלע איז געווען אזא געדראנג, אז פאליציי האט געמוזט מאכען א וועג פאר די מחותנים און דער כלה. אויך ביים אריינגאנג אין קלוב האט מען געמוזט אוועקשטעלען פאליציי צו האלטען ארדנונג און צוריקהאלטען דעם גרויסען זייטיגען עולם, וואס האט געשטורעמט און געוואלט זיך אריינרייסען אינעווייניג אויפ'ן חתונה-זאהל. וואס האט נישט געקענט אזוי פיל אריינעמען.

מיט'ן חתן איז מיטגעקומען א גרעסערע צאהל חסידים און עטליכע גאליצישע רביים.

די חופה איז פארגעקומען אין א גארטען וועלכער גרעניצט זיך מיט'ן הויז פון רבי'ן ר' משה'לע און דעם הויז פון קלוב. מ'האט אויך דארט געטישט און געפראוועט די סעודה פאר'ן גרויסען עולם

אין גארטען איז ספעציעל אדורכגעפיהרט געווארען א עלעקטרישע אינסטאלאציע אויף דער נאכט פון דער חתונה.

היינט ווערט ערווארט דער בעלזער רבי, דעם חתנ'ס פעטער. ער זאל קומען אויף שבת מיט זיינע חסידים, צום שיהל-פיהרונג און שבע ברכות.

ער האט פערזארגט דאס ווייב מיט דאטשע...

(פון די ראדאמער מעשה'לעך.)

ביי א ראדאמער פארפאלק האלט איצט ביי א גט צוליב דאטשע.

די געשיכטע שטעלט זיך פאר אזוי:

די ראדאמער פאמיליע ב. האט שוין לאנג א חזקה צופאהרען יעדען זומער אויף דאטשע קיין גארבאטקע. היינטיגן זומער האט די פרוי געוואלט אויסטוישן גארבאטקע אויף אנטאניוווקע, וואו די הוצאות זענען נישט אזוי גרויס און אויך דער מאן וועט זיך קאנען ערלויבען ארויסצוקומען א צוויי מאהל אין דער וואך געניסען א ביסעל פרישע לופט.

די פרוי האט דאסמאהל געוואלט זיין שפארזאמער נעמענדיג אין אכט די קריטישע צייט. דער מאן האט אבער נישט בעשטאנען און דווקא פערלאנגט גארבאטקע. דארט, זאגט ער, איז די לופט מחיה'דיג, דער באדען איז טרוקען און ערשט דער וואלד, ווי קומט גארבאטקע צו אנטאניובקע?

מיט אזעלכע זיסע לאקרעץ-ווערטער האט דער ה' ב. גע'פועל'ט ביי זיין ווייב אז זי זאל רק פאהרען קיין גארבאטקע. ביים געזעגנען זיך האט זיך מאן און ווייב צעקושט און דאס ווייב האט ביי איהם אנגעבעטען למען השם ער זאל ארויסקומען אויף שבת.

זענען אוועק עטליכע וואכען און מ'זעהט נישט, מ'הערט נישט דעם מאן. פרוי ב. געהט ארום א פערזארגטע. צו אלע פרויען קומען ארויס די מענער און צו איהר נישט. טראכט זי אפשר איז איהר מאן חלילה קראנק, אבער באלד דערוויסט זי זיך פון ראדאמער אז זיי האבען געזעהן איהר מאן אין גאס א געזונטען, א מונטערען. קאן זי נישט פערשטעהען און זי רעדט זיך אויס איהר ביטער הארץ פאר איהרע שכנטעס. יענע האבען טפעס יא געוויסט. זייערע מענער האבען זיי געבראכט פעטע גרוסען פון פרוי ב'ס מאן אבער די שכנ'טעס האבען געשוויגען און גארנישט געזאגט. ערשט ווען זיי האבען געזעהען, ווי פרוי ב. ליידט דערפון זעהר שטארק און קרענקט עס פשוט איבער האבען זיי איהר געראטען אז ס'בעסטע איז זי זאל פאהרען קיין ראדאם, וועט זי שוין אלץ אויף ריכטיג געוואר ווערען.

פרוי ב. האט געפאלגט און געפאהרען קיין ראדאם. אבער ווי פערוואונדערט איז זי געווארען ווען זי האט בעדארפט לאנג קלינגען ביי דער טהיר פון איהר וואהנונג, און ווען דער מאן האט זי ענדליך אריינגעלאזט אין שטיב איז זי ערשט רעכט ערשטוינט געבליבען. זי האט זיך פארגעשטעלט ווי דער מאן וועט זיך מיט איהר פרעהען. וואס זי איז צו איהם געקומען אומגעריכט. אבער זי האט א טעות געהאט. אנשטאט די ערווארטעטע פרעהליכע אויפנאמע איז דער מאן א צוטומעלטער, א דערשראקענער ארויפגעפאלען אויף איהר מיט א געשריי צו וואס זי איז געקומען און ווער ס'האט נאך איהר געשיקט: צי איז פאר דיר ווייניג גארבאטקע? איז ער געשפרינגען אין די הינטער-ווענט און זיך נישט געקענט געפינען קיין ארט.

(סוף זייט 9)

פון „טאַז“

דען 14-טען אויגוסט זענען צוריק געקומען פון די זומער קאָלאָניעס פון ראַדאָמער „טאַז“ אין גאַרבאַטקע די קינדער, וועלכע זענען אַרויס-געשיקט געוואָרען אויף דעם 2-טען טערמין. צוזאַמען האָבען אויף די זומער-קאָלאָניעס פון „טאַז“ אין גאַרבאַטקע געוויילט 83 קינדער פון די היגע שולען ווי תלמוד-תורה, ישיבה און פאָלק'ס-שולען די קינדער ביים צוריק קומען האָבען אויסגעזעהען פריש און מונטער און האָבען געמאַכט א זעהר גוטען איינ-דרוק.

גרויסע ספּאָרט-סענסאַציע

אין ראַדאָם

היינטיגען שבת און זונטאָג וועלען די ראַדאָמער ספּאָרט-ליבהאַבער האָבען צו-גאַסט דעם ליגע-קלוב פון שערלעק, דער 22 ער פּ.פּ. צוליב דעם וואָס די געסט טרעטען אַרויס געגען די שטאַרקס-טע ראַדאָמער ספּאָרט-קלובען ווי: ר.ק.ס, און זש. כ. ג. ס. איז צו ערוואַרטען א גרויסע פעראינטערעסירונג פון ספּאָרט-עולם בכלל און פון יודישען בפרט.

שבת טרעטען אַרויס די שעדלעצער געסט געגען זש.כ.ג.ס. די יודישע מאַנ-שאַפט שטעלט אַרויס איהר בעסטען צוזאַמענשטעל.

זונטאָג טרעפען זיך צונויף דער הי-ער מייסטער ר. ק. ס. געגען 22 פּ.פּ. ר.ק.ס. טרעט אַרויס אין פולן קאָמפּלעט. לויט גישט אַדורך די געלעגענהייט און בעזוכט צאָהלרייך די איכענדערמאָנטע העכסט-אינטערעסאַנטע מעטשען.

Mydło Kollontay z pralką jest lepsze.. pierze, chroni, oszczędza
Złoty medal na wystawie w Katowicach 1927
Genaral. przedstawicielstwo na okręg kielecko-radomski
DOM HANDLOWO-KOMISOWY M. CUKIERMAN KIELCE
ul. Sienkiewicza 32, Telefon 4-55,

היינט פרייטאָג 9 אָוו. אין טעאַטער „ראָזמאַיטאשצי“
נאָר איין גאַסטשפּיל!
פון דער בערימטער קינסטלערין
אידאַ קאַמינסקאַ
אין דער סענסאַציאָנעלער פּיעסע
„מיר פרויען“
ס'נעמען אנטייל: רחל האָלצער און פּעפּי אוריך

ער האָט פערזאָרגט דאָס ווייב מיט דאַטשע...

(סוף פון זייט 8)

ער האָט פערוואָרפען א קאָלדרע איבער'ן בעט און גענומען זיך אָנטהון וואורטשענדיג אונטער די נאָז: א מענש זאָל קומען ראַפּטעם אין מיטען דער נאַכט. כ'האָב זיך דאָך דערשראָקען, כ'האָב יאָך געמיינט באַנדיטען. האָסט נישט געקענט מודיע זיין אז דו קומסט ווייסט נישט, אז כ'האָב א שוואַך האַרץ און א ליאַרע וואָס שרעק איך מיך און ס'האַרץ וואַפּט זיך מיר?

פרוי ב. האָט נאַרנישט געענטפערט. זי האָט זיך איינגאַנצען געוואָרפען פון אויפרעגונג. א מינוט איז זי אַזוי געשטאַנען ווי פערגליווערט און זיך נאָר גוט אַרומגעקוקט איבער די שטוב. ווען זי האָט דערזעהן אויף א שטיהל ליגען פרויען מלבושים האָט זי זיך ענדליך געכאַפּט, איז צו צום נאָר וואָס פערצוי-גענעם בעט, אַראָפּגעריסען די קאָלדרע און דערזעהען דאָרט ליגען א פרוי, איזהרס נאָר א גוטע בעקאַנטע.

פרוי ב. האָט זיך דער קאָפּ אַזוי א דרעה געטון. אז זי האָט געמאַכט א חלש און ווען מ'האָט איהר דערמינטערט האָט זי שוין יענע פרוי נישט געזעהן.

פרוי ב. פאָדערט יעצט א גט, אָבער דער מאַן שווערט, אז ער ווייסט פון גאָרנישט נאָר אז דאָס איז געווען א חלום און ס'האָט איהר בלויז געדאַכטן אויך מענשען לייגען זיך אפילו אריין צו מאַכען שלום. אָבער פרוי ב. זיכט יעצט איהר בעקאַנטע קאָלעזשאַנקע, זי וויל זיך טאַקע איבערצייגען, צי דאָס איז געווען א חלום, אָדער א ווירקליכקייט, די קאָלעזשאַנקע איז אבער נישטא ווייל זי האָט פאַר חרפּה עוקר געווען פון ראַדאָם.

פ. פּ—ר.

ווי אַזוי זעהט אויס דער ריכטיגער אמת!

איך געפין פאַר מיין חוב צו ערקלערען פאַר דער עפענטליכקייט, אַז עס זענען נישט ריכטיג די אַלע קלאַנגען וועגען דעם סכסוך צווישען מיר און בנימין האַכמאַן ז"ל.

אמת איז, אַז איך בין איינגעקומען אין געריכט אויף אַנ'עקסמיסיע. אָבער די ספּראַווע האָב איך אָפּגעלעגט צוליב דער פערזיכערונג פון ה' האַכמאַן, אַז ער וועט ערלעדיגען און מקיים זיין, וואָס מיר האָבען גערעדט ביים רב קעסטענבערג, היות ווי ס'איז אַוועק צוויי מאָנאַטען און ער האָט נישט ערלעדיגט בין איך געווען געצווינגען צו בענייען די ספּראַווע און אַרויסבעקומען אין דער ערשטער אינסטאַנץ א עקסמיסיע.

אָבער צום אויספיהרען די עקסמיסיע איז נאָך געווען גענוג חייט. אין מעהרסטען טייל נעמט מען אַרויס עקסמיסיעס צוליע פאָרמעלע טעמים. אָבער נישט אזוי גיך רעאַליזירט מען זיי. דאָס ווייסט די גאַנצע וועלט און אַלע לאָ-קאַטאָרען. איך בין שוין 30 יאָהר הויז-ווירט און דורך דער גאַנצער צייט האָב איך נאָך נישט אויסגעפיהרט טהאַטזאַכליך קיין שום עקסמיסיע. וועלכע איך האָב, אגב, ליגען אין א גרויסער צאָל. איך האָב שוין היזק געהאַט א סך דירה-געלד ביי לאָקאַטאָרען. אפילו צוגעצאָלט, אָבער אַרויסגעוואָרפען האָב איך נאָך קיינעם נישט. איך שטרעב שטענדיג אַדורכצוקומען בטיב מיט מיינע לאָקאַטאָרען. די זעלבע טאַקטיק האָב איך אָנגעווענדעט און נאָך אין א מעחר מילדערער פאָרם לגבי דעם פערשטאָרבענעם.

נישט קוקענדיג דערויף. וואָס ה' האַכמאַן האָט מיך בעהאַנדעלט נישט לפי כבודי אויפ'ן הויף, האָב איך צוויי טעג נאָך דער עקסמיסיע-ספּראַווע גע-שיקט צו איהם דעם ה' לייזער ראָזענבוים ווען איך האָב בעאויפטראַגט צו ערלעדיגען דעם סכסוך אויף א פרידליכען וועג. ה. ראָזענבוים קען דאָס בע-שטעטיגען.

אַזוי ווי ס'האָבען זיך פערשפּרייט קלאַנגען, אַז איך האָב געוואָלט צו זאָגען אַז איך וועל נישט געהן צום פּראָצעס און אַז דערנאָך האָב איך איהם אָבגענאַרט און בין יאָ געגאַנגען אין געריכט און אַרויסגענומען א עקסמיסיע אונטער זיין וויסען. אַלזאָ ערקלער איך, אַז דאָס איז א שקר-בלבול. א גאַנצע פאַר דער ספּראַווע בין איך געווען ביים רב קעסטענבערג און אין זיין געגענ-וואַרט און אין דער אַנוועזענהייט פון זיין פאָטער דעם מורה הוראה ר' מענ-דעל קעסטענבערג האָב איך בפירוש געזאָגט, אַז די ספּראַווע מוז זיין. גאָר אפילו, אַז איך וועל די ספּראַווע געפינען בין איך גרייט און וויל אַדורכקומען בטוב. איך האָב בפירוש ערקלערט דעם ה' האַכמאַן, אַז די ספּראַווע מוז זיין מחמת דעם וואָס ער האָט ניט מקיים געווען זיין ציזאָג, וואָס ער האָט געגע-בען ביים הרב קעסטענבערג. צומאָרגענס ווען דער פּראָצעס איז פאָרגעקומען איז ה' האַכמאַן ז"ל אליין געקומען פערזענליך אין געריכט און זיך אליין פערטיידיגט ביי דער ספּראַווע.

ס'וועט קיינער נישט זאָגען, אַז איך האָב נישט געהאַט קיין רעכט צומאָהנען קיין דירה-געלד פאַר'ן לאָקאַל פון 5 צימערן מיט אַלע בעקוועמליכ-קייטען און פאַר א גרעסערען פאַבריק'ס-לאָקאַל נאָכ'ן אָבוואָהנען העכער א יאָהר צייט. די הייזער האָבען גענוג אויסגאָבען, וועלכע מען מוז ערלעדיגען פּינקטליך צו דער צייט און מ'וואַרט קיין איין טאָג נישט און א אודאי נישט קיין יאָהרען.

איך בעטראַכט די אַלע קלאַנגען פאַר ביזוויליגע און פאַלשע וועלכע זע-נען נישט מעחר ווי אויסען צו פערשאַפען בייז בלוט און שנאה פון איינעם אויפ'ן צווייטען.

דאָס איז געווען מיין חוב צו ערקלערען פאַר דער עפענטליכקייט און איך בין זיכער, אַז מענשען ניי-ראַלע און אביעקטיווע וועלן נאָך מיין יעצטיגע ערקלערונג אויסגעפינען די גערעכטיגקייט.

מיט אכטונג
נתן ניימאַן
הויז-בעזיצער פון לובלינער 9

8-5

דער פערקעהר ראַדאָם-וואַרשא און צוריק

מיט די אויטאָבוסען-קאָלעיאָווע.

נישט קוקענדיג וואָס דער וועג ראַ-דאָם—וואַרשא איז היינט זעהר א שווע-רער. ווייל די שאָסע ווערט גאַנץ גיי געמאַכט. פונקטליכען גייען אָפּ די אויטאָבוסען - קאָלעיאָווע פינקטליך פון ראַדאָם. ווי אויך קומען קיין ראַדאָם לויט פאָלגענדען ראָזקלאַד-יאַזדי:

פון ראַדאָם גייען אָפּ קיין וואַרשא אויטאָבוסען 5^{15} פריה (אויסער דאָנער-שטאָג, פרייטאָג און שבת.) 6^{45}. 9^{45}. אויסער שבת 12^{10}. 16^{5} 18^{25}

פון וואַרשא קיין ראַדאָם געהען אָב צוגען. 7^{55} אויסער שבת. 10. אויסער פרייטאָג. 12^{30} 16^{33} 18^{33} אויסער פריי-טאָג און שבת 20^{13}.

5-6

קערענדיג, געזונד, שמעקעדיג

איז אונזער זייף מיט די יאשטשורקע, צוליב דעם
ווערט ער אנערקענט דורך פראקטישע ווירטענס.

אויב אויף דעם זייף איז דא א צייכען „יאשטשורקע” קען
מען זיין זיכער אז דאס איז א פראדוקט א ערשטקלאסיגער און א ביליגער

Windykacje protestów

i innych należności

NAJ skuteczniej, solidniej, taniej — załatwia — BIURO **„UNITAS“**

w Radomiu, Żeromskiego 34

איך גראטולירע הערצליך

מיין חבר הערשיל מלינארסקי

צו דער חתונה פון זיין טאכטער

מיר וואונשען די עלטערען פיעל נחת

און דעם יונגען פארל א גליקליכע צוקונפט

שמואל אידעלבוים עט פרוי

Optyk Dyplomowany

Z. WĘGIER

Absolwent Wyższej Szkoły Optycznej w Jenie

RADOM ul Żeromskiego 25

POLECA

Okulary i binokle

Wykonanie recept ściśle według przepisów P.P. Lekarzy

ZEISS PUNKTAL

Obsługa ściśle fachowa

Ceny b. przystępne

א שיין איינגעארדענט

איבערצוגעבען גאלאנטעריע-געשעפט

וואס עגזיסטירט שוין 25 יאהר אין סאמע צענטער שטאדט

זשעראמסקי № 1 פראנט ערשטער שטאק

דאס געשעפט האט א איינגעפירטע קריסטליכע און יודישע קליענטעלע.

צו ערקינדיגען זיך אויפ'ן ארט.

מיט אכטונגספול

פירמע **גינצבערג.**

א פאבריק פון קאלאניאל סחורה

זוכט א אגענט פון דער זיבער בראנזשע

אפערטעס אין רעדאקציע: **„WPROWADZONY“**

אוראלאגישער-אנשטאלט

— פון — ד״ר מעד. **באגומיל ענדעלמאן**

ווארשא, זיעלנא 35, טעל. 30—254

ניר, פענכער-און געשלעכטס-קאנאל-קראנקהייטען

נייעסטע איינארדנונג, קאמפארט איינגעארדענטע איינצל און אלגעמיינע צימערן

פרייזען צוגענגליכע

Biuro Prośb i Podań

p. f. **„PROLITEX“**

RADOM, WAŁOWA, 5 oficyna 1-sze piętro.

ZAŁATWIA:	Redaguje Podania:
Sprawy paszportowe	Do Władz Sądowych
Mieszkaniowe	Skarbowych
Wszelkie Tłomaczenie	Administracyjnych
i inne.	i Wojskowych.

Windykacje należności w całej Polsce.

Informacje o zdolności kredytowej

Przepisywanie na maszynach.

wykupywanie patentów na rok 1932.

Biuro czynne: od godz. 9-ej rano do 7-ej wieczór.

דאנקזאגונג

איך דריק אויס א הערצליכען דאנק די דר קס. מוליער פארן 7-יעהריגען זיין אין בית-ותומים פון מיין טאכטער איטע פלאנצבוים און דער פרל. האנדעלסמאן פאר דעם פערנעמען זיך און ערציהען מיין קינד די גאנצע צייט.

פעריל פלאנצבוים.

DO BIURA

potrzebni

Chłopiec i Panienka

Wykształcenie minimum 4-ch klas

Oferty do Redakcji pod **„BIURO“**

Redaktor i Wydawca CH. M. Herc

Administracja, Radomer-Kielcer-Leben Radom Szwarlikowska 20